

ידידו הטוב של האדם

ענף בעלי החיים בשב"ס הוא תחום מתפתח ומרתק, הכולל את יחידות הכלבנים והכלביות בבתי הסוהר השונים, שהולכות וגדלות בקצב מהיר וממשות חלק ממערך אבטחה היקפי, ויחידות הפרשים, המפטרלות בשטחים קשים לתנועת רכבים ■ ידידיו של האדם אינם בהכרח ידודתיים כלפי האסירים..

מאת: אביב מסיקה

בבריחה שתועדה בקלטת וידאו בבית הכלא 'שקמה', נצפו כלבי הכלא מגיבים מייד עם יציאת האסירים לגג שבו השתמשו כבסיס לבריחה. בעת מעבר האסירים מעליהם, בהליכת זיקית דוממת, נצפו הכלבים משתוללים ומזנקים מתחת לאסירים, אותם לא ראו, באופן שלא הותיר ספק לגבי ערנותם. "הכלבים תפקדו, אבל האסירים ברחו", נאנח ד"ר תבור, ומחייך. "הכלבים נובחים והשיירה עוברת", הוא מצטט, תוך הסבת המשמעות להקשר המאוד מקצועי שלו. אי אפשר

המופלאה שלהם לחוש בזעזועים בשכבות העמוקות של הקרקע.

בסיפור הזה נזכר סגן גונדר ד"ר נועם תבור, רופא-וטרינר וראש ענף בעלי חיים בשירות בתי הסוהר, האחראי על כל הפעילות המקצועית הקשורה בתחום בעלי החיים בבתי הסוהר, במסגרת מחלקת ביטחון במנהל ביטחון ואסיר. ד"ר תבור הוא זוכה פרס השר לביטחון הפנים למחקר ופיתוח 2003, על השימוש בזוגות כלבים לאבטחה ושמירה במתחמי בתי הכלא. הוא מדבר על היכולת המופלאה של הכלבים לזהות שינויים מזערניים, לאו דווקא באמצעות חוש הריח או הראייה. "כלבים, למשל, מזהים התקף אפילפסיה אצל בעליהם ויש סברה שהם מסוגלים לזהות אפילו ירידה או עלייה חדה ברמות סוכר ובעיות נוספות אצל בעליהם".

היתה זו שעת ערב מוקדמת, כאשר שומר המגדל בכלא "שאטה" שמע את נביחות כלבי השמירה. השומר בדק שנית. לא היה שום סימן שיעיד כי משהו מפר את שלוות הכלא, אך הנביחות הלכו והתעצמו. הכלבים החלו להתרוצץ כמשוגעים בין הגדרות לחומה. בשלב הזה, למרות שעדיין לא נצפה שום אירוע חריג, הוכרז נוהל חירום בכלא והסוהרים פשוטו על התאים. בתוך זמן קצר התברר כי לא היתה זו אזעקת שווא. כלבי הכלא מנעו אותו לילה את בריחתם של כמה אסירים בטחוניים, אשר חפרו מנהרה מתחת לחומה ואף הצליחו לצאת החוצה. תחקיר האירוע משנת 1988 מעלה כי הכלבים זיהו מוקדם מאוד את מעבר האסירים במנהרה, באמצעות היכולת

סגן גונדר ד"ר נועם תבור, ראש ענף בעלי חיים

מחייבת הקמת כלביות גם בבתי הסוהר שנוספו לארגון כתוצאה מהגידול. כמו בפרשת בני סלע, בעת בריחת אסיר עומדות למבחן מקצועיותו ויוקרתו של הגוף האחראי על האסיר, ובמבחן הזה יעמוד מעתה שבי"ס לבדו. לכן, ההשקעה באמצעי השמירה היא בבחינת "צו השעה" בארגון.

יצירת קשר עם כלב חדש

ד"ר תבור: "בחלק מבתי הסוהר שקיבלנו פועלות אמנם כלביות, אך לא על פי אמות המידה והאופן שאנחנו קבענו. בכלא 'מגידו', למשל, מערך הכלבים לא תאם את דרישותינו. ביקישוני וביקציעותי לא היו כלל כלביות. לא מכבר סיימנו את הקמת תשתיות הכלביות ב'קישוני', ואנחנו כרגע בשלב האכלוס. ב'קציעות' כבר הוקם מערך כלבי סיור ומערך חלקי, לפני הרחבה, של כלבי אבטחה. ב'עופרי' קיבלנו מערך חלקי וגם הוא נמצא כרגע לפני הרחבה. עד סוף 2007 יהיו מעל 400 כלבים ב-17 בתי סוהר שב'ש"ס". עם המעבר של בית המעצר 'אבו כביר' לרשות שבי"ס, מדבר ד"ר תבור על גידול בקצב מהיר ביותר.

בהמשך להחלטה להשקיע בכלביות, יצר שבי"ס קשר עם משטרת ישראל, המחזיקה בידע רב ומרשים בתחום. כלבני שבי"ס נשלחו לקורס בנושא כלבי סיור, המעניק מיומנויות גבוהות ביותר, הן לכלבים והן לכלבנים. בקורס, הנמשך חצי שנה, לומדים הכלבנים בין היתר על יצירת קשר עם כלב חדש, שליטה ומשמעת, הפעלה לצורך סריקת שטח, עבודה בתוך מבנה, אבטחת גורם עוין - אסיר או עציר, מארב לילה, הסתערות לעבר מקור ירי, טיפול בהפרות סדר ועוד. הקורס השני נערך במסגרת חברה פרטית והקורס השלישי התקיים במסגרת שיתוף פעולה ייחודי עם שבי"ס פולין, אותו יום הנציב גנות.

מצילים את חיי הכלבים

סיפורם של כלבי השמירה והאבטחה במערך בעלי החיים של שבי"ס, מתחיל, לעתים, בנקודת משבר בחייו של הכלב, שרק שבי"ס, כך מתברר, מאפשר לו לצאת ממנה ולהמשיך את חייו.

מרקע של גידול בעלי חיים בבית. עבור הסוסים אנחנו מחפשים אנשים עם רקע מקצועי ברכיבה. שלפנו מהאזרחות שלושה מדריכי רכיבה כאלה - שלוש נשים פרשיות ופרש אחד".

מערך הכלבים משתלב יחד עם אמצעי האבטחה האחרים, הפיזיים והאלקטרוניים, לחבילת אבטחה היקפית אחת, המספקת ערך מוסף גבוה לנושא השמירה והביטחון. מרכיב דומיננטי אותו מספק מערך כלבים הוא ההרתעה. בבתי הסוהר מצויים כלבים תוקפניים, אותם

שלא להבחין בצליל של תסכול בקולו של מי שממונה על מערך הכלבים של שבי"ס ומשקיע ידע ועבודה רבה בהפיכתם לכלבי שמירה. "האסירים ההם הכינו חבל מידיעות של תיקים וזרקו אותו מהחלון של האגף, מרחק 20 מטר עד החומה, ניסרו את הסורגים של מסדרון האגף והתקדמו בהליכת זיקית עד ראש החומה. באופן כזה הם עקפו את כל מערכות ההתראה", הוא מספר, ולא שוכח להדגיש: "כל אותו הזמן, הכלבים נבחרו".

חבילת אבטחה חיה ובעטת

מערך הכלבים של שירות בתי הסוהר הוקם בשנים 1988-1992 והורחב בהתמדה, אך בעקבות כמה בריחות בשנות התשעים, הטיל סגל הפיקוד ספק בנחיצות הכלבים. התחושה היתה כי קיים פער בין היכולות המיוחדות לכלבים לבין ההישגים בפועל. המסקנה, בסופו של דבר, היתה הפוכה: יש לאתר דרכים להעצמת יכולות הכלבים והגדלת מספרם בגזרות, כמערך אבטחה, שמירה, הפרות סדר וסיוור.

כיום מפעיל שבי"ס 12 כלביות, הממוקמות בתוך בתי הסוהר ומספקות שירות אבטחה ל-17 בתי סוהר. 350 כלבים פועלים באופן חופשי (לא קשורים) בתוך גזרות מתוחמות, סביב בתי הסוהר, במשימות אבטחה שונות. עד לפני שלוש שנים היו בשבי"ס 18 כלבנים בלבד. כיום עומד מספרם על 56, כולל פרשים. "אנחנו במגמת גידול חדה. עד סוף השנה יהיו בארגון לפחות 70 כלבנים. אנחנו פועלים על פי הדרישה מהשטח, ויש דרישה לעוד כלביות, על כל ענפיהן", אומר ד"ר תבור.

חצי בלסייה, ראש תחום כלבי אבטחה ושמירה ואליה שגיב, ראש תחום כלבי סיור, מפעילים למעשה את כל תחום הכלבנות בשבי"ס. על תחום הסוסים אחראי ראש צוות הפרשים של כלא "מגידו" גיא מדר. הכלבנים, האחראים על הכלבים, שייכים מבחינה פיקודית לבית הסוהר ומנוהלים מבחינה מקצועית על ידי מחלקת ביטחון, ענף בעלי חיים. אל הכלביות מגיעים המשוגעים לדבר, מספר ד"ר תבור, אוהבי כלבים ובעלי חיים, עם מוטיבציה בעננים. "הרוב באים

"אנחנו במגמת גידול חדה. עד סוף השנה יהיו בארגון לפחות 70 כלבנים. יש דרישה מהשטח לעוד כלביות, על כל ענפיהן"

רואים האסירים מרחוק. לא ניתן להעריך את מספר תוכניות הבריחה או החדירה לבתי הסוהר הנגזרות עוד בשלב התכנון, בגלל הפחד מהכלבים, אך הן ללא ספק נגדעות באיבן. כך לדוגמה בבית הכלא לנערים 'אופק', הצליח אסיר צעיר אחד להתקדם ולהסתתר סמוך לגדר הפנימית במתחם כלא 'השרון', העוטף את 'אופק'. מצאו אותו שם כעבור זמן, קפוא ורועד מפחד, מהכלבים המסתובבים בגזרות השונות. הכלבים משמשים כמכשיר התראה לגילוי אסירים המתכוונים לברוח, עוד לפני שלב הביצוע. הם יכולים לזהות גורמים עוינים בעת אירוע חריג, מסביב למתקן, ויש להם יכולת לעכב פיזית אסיר בורח.

הפיכת שבי"ס לרשות כליאה לאומית והעברת בתי הסוהר הבטחוניים והמשטרהיים לרשות,

“עבור הסוסים אנחנו מחפשים אנשים עם רקע מקצועי ברכיבה. שלפנו מהאזרחות שלושה מדריכי רכיבה כאלה - שלוש נשים פרשיות ופרש אחד”

נבחנה ההנחה כי הסוס יכול לשמש לא רק לנשיאת הפרש, אלא גם (בשל חושי החדים, כחיה ניצודה) לסייע לרוכב לזהות אדם זר בשטח ולקבל התראה מוקדמת על איום אפשרי. ההחלטה שהתקבלה היתה כי יש להפעיל סוסים ביחידות בתי הכלא 'מגידו' ו'דמון', בעיקר עקב תוואי השטח המיוער סביבם, שאינו מאפשר לרכב שטח לנוע ביעילות. "אופן הפעלה מוסד והפך לחלק מובנה ממערך הביטחון של יחידות אלה", מספר ד"ר תבור. "בניגוד לכלבים, הסוסים נמצאים מחוץ לגדר ומהווים מעגל נוסף של שמירה ואבטחה, בפטרול חיצוני".

מעת לעת, מספר ד"ר תבור, נבחנות אפשרויות לשלב בעלי חיים נוספים בשירות בתי הסוהר, כשבבסיס הבדיקה עומדת השאלה האם להפעלת בעל החיים יתרון מבצעי מוכח ביחס לאמצעים אחרים.

גמלים, חולדות וחיות אחרות...

כך, למשל, נבחנה לאחרונה האפשרות להפעיל גמלים כפלטפורמת סוהר, באופן דומה להפעלת הסוסים. "ביצענו כבר הדגמת יכולת, אך עדיין לא החלטנו. מדובר, בכל מקרה, בהפעלת הגמלים בבתי סוהר הממוקמים באזורים מדבריים, כמו 'קציעות'. בעבר נבחנה אפשרות להפעיל חולדות לגילוי ריח סם וחומרי נפץ במעברי כניסה, במסגרת פרויקט שיום משרד הביטחון בשיתוף שב"ס והמשטרה". כשאנחנו מעירים שהחולדה היא, איך לומר, לא בדיוק יצור מלבב, ד"ר תבור מרים גבה: "מה זאת אומרת? החולדה היא חיה מאוד חדה ואינטליגנטית", הוא מדגיש, "ואפשר ללמד אותה להגיב על ריחות". המחקר נערך באוניברסיטת תל אביב, והוביל אותו המדען הראשי של המשרד לביטחון הפנים. החולדה, מסתבר, אכן הוכיחה יכולת טובה מאוד לאתר ריחות. מאז, לדברי ד"ר תבור, עדיין לא התקדם דבר. ואם לא ידענו, הוא מוסיף, לחזיר יש חוש ריח מדהים ומשתמשים בהם לגילוי פטריות כמהין, וגם לדבורים ולדולפינים יש תכונות וכישורים מרתקים. עולם החי, הוא אומר, מלא שימושים צבאיים, שלא לפרסום...

מספר ד"ר תבור: "אנחנו מגייסים מראש כלבים בעלי נטייה לתוקפנות. אלה כלבים שתקפו ונשכו אנשים, הועברו לתחנות הסגר ודינם נגזר. אנחנו בעצם מצילים אותם ממוות". מדובר על כלבים מגזע מעורב - רוטוויילר, סן ברנארד, רועה גרמני, רועה בלגי ועוד. ד"ר תבור מדבר על התאמתם של הכלבים לעבודה בכל מזג אוויר, עמידותם בפני מחלות, על כלבים חדורי מוטיבציה ואתלטיים ועל הקשר והאמון הנוצרים, בתהליך איטי, בין הכלבים למאמניהם. הואיל ומדובר בכלבים תוקפניים, שחלקם איבדו אמון במין האנושי מסיבות שונות, לעתים חולפים שישה חודשים עד שחלק מהאמון שלהם בבני האדם חוזר, וניתן לשוב ולהפעיל אותם, תוך לקיחת סיכון סביר לשלום הכלבים. "לצערנו, לעיתים חלה תקלה וכלב תוקף כלבן ופוצע אותו, למרות המאמצים למנוע זאת", מודה ד"ר תבור. בתום ההכשרה, הכלבים עמם נוצר הקשר לא יאפשרו לאדם זר, למעט הכלבן, לחלוף על פני הטריטוריה שלהם, בגזרות הכלבים, ועל כך מבוססת התשתית להפעלתם.

יכולת ההרתעה של הכלבים שופרה, לאחר שנבחנו, מקצועית ולוגיסטית, מספר אפשרויות לתפקוד בשטח, של להקה, זוגות כלבים זכרים וזוגות מעורבים. התברר כי ההישגים הגבוהים ביותר בשמירה ובאבטחה נזקפים לזכותם של הזוגות המעורבים - כלב זכר וכלבה מעוקרת. הזוג המעורב עמד בהצלחה בפרמטרים של גמישות ומהירות החיבור בין הכלבים, אפקט הלהקה - המושג גם בשניים, והעובדה שהם משלימים זה את זה - הזכר דומיננטי ומרשים והנקבה נובחת בקולניות. בעקבות הבדיקה, גובש נוהל הפעלה, התאמה והצבה של זוגות כלבים. כיום, כ-70% מהגזרות אפשר למצוא זוגות מעורבים, שאינם מתעניינים ברומנטיקה דווקא...

נביחת סרק

ד"ר תבור מדבר על השינוי האדיר שעבר מערך הכלבים - מאבטחה ושמירה בלבד לפעילות רב-תחומית, תוך חמש שנים בלבד. "אנחנו בעלי ידע מתקדם היום בכל תחומי הפעילות של הכלבים,